

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALAR NUTQINI RIVOJLANTIRISHDA TEATR FAOLIYATINING PEDAGOGIK IMKONIYATLARI

Nabiyeva Zarina Nabiyevna,

Buxoro davlat universiteti katta o'qituvchisi

zarinabiyeva5577@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada katta maktabgacha yoshdagi bolalarda nutqni rivojlantirishda teatr faoliyatining pedagogik imkoniyatlari ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida teatrlashtirilgan mashg'ulotlar, rolli o'yinlar, drammatizatsiya va sahnalashtirish usullarining bolalar og'zaki nutqi, lug'at boyligi, izchil fikrlash, muloqot madaniyati hamda ijodiy tafakkuriga ko'rsatadigan ta'siri yoritilgan. Shuningdek, teatr faoliyatining emotsional, ijtimoiy va estetik rivojlanishdagi o'rni asoslab berilgan. Tadqiqot natijalari teatrlashtirish maktabgacha ta'lim jarayonida nutqni rivojlantirishning samarali pedagogik vositasi ekanligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: nutqni rivojlantirish, teatr faoliyati, drammatizatsiya, maktabgacha ta'lim, teatrlashtirish, ijodiy fikrlash, rolli o'yin.

Аннотация. В данной статье анализируются педагогические возможности театральной деятельности в развитии речи детей старшего дошкольного возраста. В ходе исследования раскрывается влияние театрализованных занятий, ролевых игр, драматизации и инсценировок на развитие устной речи, словарного запаса, логического мышления, культуры общения и творческих способностей детей. Также обосновывается значение театральной деятельности в эмоциональном, социальном и эстетическом развитии ребёнка. Результаты исследования показывают, что театрализация является эффективным педагогическим средством развития речи в системе дошкольного образования.

Ключевые слова: развитие речи, театральная деятельность, драматизация, дошкольное образование, театрализация, творческое мышление, ролевая игра.

Abstract. This article analyzes the pedagogical possibilities of theatrical activity in the development of speech in older preschool children. The study reveals the influence of dramatized activities, role-playing games, staging, and theatrical performances on children's oral speech, vocabulary enrichment, coherent thinking, communication culture, and creative abilities. In addition, the significance of theatrical activity in children's emotional, social, and aesthetic development is substantiated. The results of the research indicate that theatricalization is an effective pedagogical tool for speech development in preschool education.

Keywords: speech development, theatrical activity, dramatization, preschool education, theatricalization, creative thinking, role-playing.

Kirish. Bugungi globallashuv va innovatsion pedagogika sharoitida maktabgacha ta'lim tizimi oldida bolaning har tomonlama rivojlangan shaxs sifatida shakllanishini ta'minlash vazifasi turibdi. Ayniqsa, nutqni rivojlantirish maktabgacha ta'limning ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Nutq bolaning tafakkuri, muloqoti, hissiy dunyosi va ijtimoiy moslashuvining asosiy vositasi bo'lib xizmat qiladi. Shu bois maktabgacha yoshdagi bolalarda ravon, ifodali va mazmunli nutqni shakllantirish pedagogikaning dolzarb masalalaridan biri sanaladi.

Teatr faoliyati bolalarda nutq rivojiga kuchli ta'sir ko'rsatadigan samarali pedagogik vositalardan biridir. Rolli o'yinlar, drammatizatsiya, ertaklarni sahnalashtirish va improvizatsion mashg'ulotlar orqali bolalarda so'z boyligi kengayadi, talaffuz

ravonlashadi, intonatsion ifodalilik shakllanadi hamda muloqot madaniyati rivojlanadi. Teatr faoliyati nafaqat nutqiy, balki emotsional-estetik rivojlanishga ham xizmat qiladi.

Maktabgacha yoshdagi bola uchun teatr faoliyati o'yin bilan chambarchas bog'liq bo'lib, u tabiiy ravishda bolani ijodiy fikrlash, mustaqil harakat qilish va o'z his-tuyg'ularini erkin ifodalashga undaydi. Shu sababli teatrlashtirish texnologiyalaridan foydalanish bugungi zamonaviy maktabgacha ta'lim metodikasining muhim tarkibiy qismiga aylanmoqda.

Adabiyotlar tahlili. Maktabgacha yoshdagi bolalarda nutqni rivojlantirish muammosi ko'plab pedagog va psixolog olimlar tomonidan tadqiq etilgan. L.V. Artemova teatrlashtirilgan o'yinlarni maktabgacha yoshdagi bolalar ijodiy faoliyatining muhim shakli sifatida baholab, uning nutq va hissiy rivojlanishga ijobiy ta'sirini alohida ta'kidlaydi. Olimning fikricha, teatr faoliyati bolaning badiiy-estetik dunyoqarashini kengaytiradi hamda nutqiy faolligini oshiradi.

S.N. Tomchikova teatr faoliyatini badiiy-ijodiy faoliyatning maxsus turi sifatida izohlaydi. Tadqiqotchining fikricha, teatr faoliyatida ishtirok etuvchi bolalar aktyorlik, tinglash, kuzatish va muloqot kompetensiyalarini egallash bilan birga, o'z nutqini ham faol rivojlantiradi.

E.V. Migunova tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda teatrlashtirilgan mashg'ulotlar 5–6 yoshli bolalarning nutqiy faolligiga sezilarli ta'sir ko'rsatishi aniqlangan. Ayniqsa, drammatizatsiya jarayonida bolalarda izchil hikoya qilish, dialogik nutq va obrazli ifodalash qobiliyatlari rivojlanganligi qayd etilgan.

T.I. Petrova va E.L. Sergeeva teatr faoliyatining ijtimoiy-emotsional rivojlanishdagi ahamiyatini yoritib, uning bolalarda hamdardlik, jamoada ishlash, muloqotga kirishish va o'ziga ishonch kabi sifatlarni shakllantirishdagi rolini asoslaydi. Mahalliy tadqiqotlarda ham teatr faoliyatining pedagogik imkoniyatlari keng o'rganilgan. Z.N. Nabiyeva o'z ilmiy izlanishlarida bolalar ruhiyati va badiiy obrazlilikning o'zaro bog'liqligini tahlil qilib, badiiy faoliyatning bola tafakkuri va nutqiy rivojlanishiga kuchli ta'sirini ko'rsatadi. Shunday qilib, ilmiy manbalar tahlili teatr faoliyati maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirishning samarali metodik vositalaridan biri ekanligini tasdiqlaydi.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqot jarayonida nazariy va amaliy metodlarning kompleksidan foydalanildi. Jumladan:

- pedagogik kuzatish;
- qiyosiy tahlil;
- umumlashtirish;
- suhbat;
- dramatizatsion mashg'ulotlarni monitoring qilish;
- tajriba-sinov ishlari metodlari qo'llanildi.

Tajriba ishlari davomida katta maktabgacha yoshdagi bolalar ishtirokida teatrlashtirilgan mashg'ulotlar tashkil qilinib, ularning nutqiy faolligi, so'z boyligi, dialogik nutqi hamda ifodali so'zlash ko'nikmalari kuzatildi.

Shuningdek, ertaklarni sahnalashtirish, rolli o'yinlar va improvizatsion topshiriqlarning bolalar nutqiga ta'siri tahlil qilindi. Olingan natijalar pedagogik jihatdan qayta ishlanib, umumlashtirildi.

Tahlillar va natijalar. Tadqiqot natijalari teatr faoliyati katta maktabgacha yoshdagi bolalarda nutqni rivojlantirishning samarali vositasi ekanligini ko'rsatdi. Teatrlashtirilgan mashg'ulotlar jarayonida bolalarda:

so'z boyligining kengayishi;

izchil fikrlash;

dialogik va monologik nutqning rivojlanishi;

intonatsion ifodalilik;

emotsional nutq;

muloqot madaniyati;

ijodiy tafakkur

kabi ko'nikmalar faol shakllandi.

Teatr faoliyati bolalarning hissiy dunyosiga kuchli ta'sir ko'rsatadi. Ertak qahramonlari obraziga kirish orqali bolalar mehr-shafqat, hamdardlik, do'stlik, jasorat va halollik kabi ijobiy sifatlarni anglay boshlaydilar. Bu esa nutqning mazmundorligi va emotsional boyligini oshiradi.

Mashg'ulotlar davomida drammatizatsiya usuli ayniqsa samarali ekanligi kuzatildi. Bolalar ertak matnlarini qayta hikoya qilish, personajlar nomidan gapirish va voqealarni improvizatsiya qilish orqali nutqiy faollikni namoyon etdilar. Sahnalashtirish davomida ular yangi so'z va iboralarni tabiiy ravishda o'zlashtirdilar.

Shuningdek, teatr faoliyati ijtimoiy muloqotni ham rivojlantiradi. Bolalar rollarni taqsimlash, dialog qurish va sahna harakatlarini kelishish jarayonida o'zaro fikr almashishga o'rganadilar. Bu esa kommunikativ kompetensiyaning shakllanishiga xizmat qiladi.

Teatr faoliyatining yana bir muhim jihati shundaki, u bolalarda mustaqil fikrlash va ijodkorlikni rivojlantiradi. Improvizatsion topshiriqlar bolalarni erkin fikr bildirishga, yangi vaziyatlarni tasavvur qilishga va o'z nuqtai nazarini himoya qilishga undaydi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, teatr faoliyatidan muntazam foydalanilgan guruhlarda bolalarning nutqiy faolligi va ifodali so'zlash darajasi sezilarli ravishda yuqori bo'lgan.

Xulosa. Teatr faoliyati katta maktabgacha yoshdagi bolalarda nutqni rivojlantirishning samarali pedagogik vositalaridan biri hisoblanadi. Teatrlashtirilgan mashg'ulotlar bolalarda nafaqat nutqiy, balki hissiy, estetik va ijtimoiy rivojlanishni ham ta'minlaydi.

Tadqiqot davomida rolli o'yinlar, dramatisatsiya va sahnalashtirish usullari bolalarning so'z boyligini kengaytirishi, muloqot madaniyatini shakllantirishi hamda ijodiy tafakkurini rivojlantirishi aniqlandi.

Shuningdek, teatr faoliyati bolalarni mustaqil fikrlashga, o'z his-tuyg'ularini erkin ifodalashga va jamoa bilan hamkorlikda ishlashga o'rgatadi. Shu sababli maktabgacha ta'lim tashkilotlarida teatrlashtirilgan pedagogik texnologiyalardan keng foydalanish maqsadga muvofiqdir.

Kelgusida teatr faoliyatini raqamli pedagogika va innovatsion ta'lim texnologiyalari bilan integratsiya qilish maktabgacha ta'lim samaradorligini yanada oshirish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Артемова Л.В. 2011. Театрализованные игры дошкольников. М.: Просвещение. 127 с.
2. Nabiyevna N. Z. Image in the Artistic Expression of the Spirit of Children //International Journal on Orange Technologies. – 2021. – Т. 3. – №. 3. – С. 77-82.
3. Набиева З. Н. КИЧКИНТОЙЛАР РУҲИЯТИНИНГ БАДИИЙ ИФОДАСИДА ОБРАЗЛИЛИК //ИННОВАЦИИ В ПЕДАГОГИКЕ И ПСИХОЛОГИИ. – 2021. – Т. 4. – №.
4. Nabiyevna N. Z. Carlson in the Life of a Child and its Psychological and Pedagogical Significance // "ONLINE-CONFERENCES" PLATFORM. – 2023. – С. 97-101.
5. Nabiyevna N. Z., Maftunabonu N. The Role of Fiction in Parenting //INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH ISSN: 2277-3630 Impact factor: 7.429. – 2022. – Т. 11. – №. 01. – С. 70-73.
6. Nabiyevna Z. N. IMAGE IN THE ARTISTIC EXPRESSION OF CHILDREN'S SPIRIT //E-Conference Globe. – 2021. – С. 340-344. Références (exemple)

NOKIS MAMLEKETLIK
PEDAGOGIKALIQ INSTITUTI
N M P I
1934